

Posudek oponenta na bakalářskou práci Ivany Drahorádové

Reflexe židovské tematiky za Protektorátu Čechy a Morava v literatuře

Autorčiny volby je třeba ocenit vesměs kladně. Téma samo znamenalo pro českou kulturu nepominutelnou výzvu: národ, který si pěstoval mýtus „malého člověka“, hledajícího v peripetích historie pouze únikové cesty k přežívání, byl za druhé světové války postaven tváří v tvář „mezním situacím“ boje na život a na smrt a nutnosti rozhodovat, jakou cenu má, může či musí vložit do hry. Osudy židovského obyvatelstva tuto situaci vyhocovaly do krajnosti: opatřením „konečného řešení“ židovské otázky nebylo možno uhnout. Není proto divu, že literatura tíhla k této problematice – ne snad proto, aby referovala o jednom úseku národních dějin, ale proto, aby si ověřila, nakolik tradiční materiál české prózy, všední život „obyčejného člověka“ snese konfrontaci s okamžiky zásadního rozhodování, v rovině literární pak s nárokem tragédie.

Rovněž postup výkladu, v němž je literární problematice předeslána informace o celkovém postavení židů v protektorátním právním řádu, je logický, taktéž volbu příkladných děl je možno přijmout: všechna patří k nespornému fondu skromné české prózy a je zajímavé sledovat v autorčině podání, nakolik jsou schopna po uplynutí několika desetiletí od jejich vzniku ožít v čtenářově mysli. Autorka je přečetla pozorně a zvolený úhel pohledu sledovala citlivě a soustavně: nejdříve celková charakteristika díla a situace, v níž vzniklo, poté informace o autorovi, vyčlenění dějových motivů, profily aktérů děje a konečně shrnutí autorčina názoru. V těchto ohledech lze autorce sotva co vytknout.

Zarazila mne poněkud ne zcela zřetelná reflexe smyslu uměleckých výtvorů. Literatura nemá za povinnost vylíčit úseky národních dějin, dokumentovat čtenářům chování společenských vrstev a hodnotit činy literárních postav podle všeobecných mravních kritérií, čili „nabízet nový pohled na historické reálie naší země“, jak autorka praví v poslední větě svého pojednání. Ilustrativní pojetí literatury odvede literaturu od jejího vlastního smyslu. Snad by se dalo na daném místě spokojit s úvahou, že dílo má předestřít model „světa“, navrhnout, jak je možno chápat celek životních dějů a jak lze využít možností, jež člověk „pod nebesy, jež nejsou humánní“ (Bohumil Hrabal) může uchopit nebo naopak propást. Z tohoto pohledu je zajímavé, že novela Jana Otčenáška (ve své době působivá a svěží) je nejtradičnější, vychází z osvícenského modelu „přirozeného lidství“, které se brání násilným (nepřirozeným) tlakům a které předpokládá život rozdělený mezi světlo a tmu. Ostatní tři prózy jsou komplikovanější.

Vykonavatelé nátlaku jsou rovněž „obyčejní lidé“ (jak ukázala Hannah Arendtová), život vcelku je však prostorem kreativních, ale riskantních rozhodnutí. Dosti blízké jsou si světy Borův a Fuksův tým, že proklamují možnosti jakýchsi dílčích racionálních řešení, projektů a aktivit. Nejpozoruhodnější mi při opětném procházení připadla próza Jiřího Weila vedená představou, že struktura „světa“ je lidským dílem a že je ji možno vyšachovat, nebrat ji vážně, byť s rizikem, že se člověku, který do jejího zdání nahlédl, náležitě pomstí. (Když už je řeč o Weilovi: připadá mi, že Fuksův Mundstock je vědomou polemikou s Weilem, koncovka s Mundstockovou smrtí říká, že je to všechno stejně marné, ať děláme, co děláme, čemuž odpovídá i jistá „sebelítostivost“ Fuksova stylu.) Musím přiznat, že mi opomíjené a odsuzované prózy Jiřího Weila připadají jako cenný výtěžek českého duchovního života.

Doporučuji, aby práce Ivany Drahorádové byla přijata a oceněna známkou „výborně“.

Praha, 22. května 2014

Prof. PhDr. Vladimír Svatoň, CSc.